

פרשת נח

הרחב דבר

2

(א) וכן הוא לשון חז"ל ברכות ד' ה' דמחלק בין לדיק וטוב לו לדיק ורע לו, דזה בדיק גמור וזה בדיק שאינו גמור, ולא נחבאר מהו גמור ומהו שאינו גמור, אבל הענין יבאר ע"פ המקרא בישיעה ג' אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעליהם יאכלו, או לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו, ואמרו ע"ז בקידושין דף מ' וזי יש לדיק טוב ויש לדיק שאינו טוב, אלא טוב לשמים וטוב לבריות זהו לדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות זהו לדיק שאינו טוב, כיוצא בדבר או לרשע רע וזי יש שאינו רע אלא רע לשמים ורע לבריות זהו רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע, למדנו לדיק שטוב לשמים ולבריות עליו נאמר כי פרי מעליהם יאכלו היינו שאוכל פירותיו בעוה"ז, וקשה הא מה זה שצחו של לדיק, הרי אפי"ר רשע אם עושה חסד לבריות מקבל שכרו בעוה"ז, אפי"ר גוי כמו דמא בן נתינה שקיבל שכרו על כיבוד אב, וכן קשה על סיפיה דקרא או לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו, אם הוא רע לבריות, אפילו הוא לדיק בין אדם לשמים נענש בעוה"ז, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. אלא הכוונה דאע"ג דיש לדיק שמ"מ מלך טבעו ומוגו אינו טוב לבריות, וכן להיפך דיש רשע לשמים ולבו רך וחומל ומרחם, אבל כל זה הוא בחמלת הליכות האדם בעולמו, וקשה להפוך טבע הלב, אבל לאחר כמה שנים משתנה הדיק בעל כרחו מלך יראת ה' ונעשה רחמן, והרגלו יעשה טבע שני עד שנעשה טוב, וכן להיפך הרשע משתנה לאט לאט וחומד להיות רע ואחר עד שנעשה רע בטבע שני, וכמו שביארנו בס' ויקרא כ"ה מ"ז מקרא במשלי חמד רשע מלוד רעים וגו' ע"ש. ואמר ישעיה הנביא אמרו לדיק כי טוב, שצחו לדיק כי טוב, כי יגיע בסוף להעשות טוב ג"כ, ואז כי פרי מעליהם יאכלו בעוה"ז ג"כ, או לרשע רע שיגיע

(ב) אלה תולדות נח. הליכות ימי חייו: תמים היה בדרתיו. לדיק משמעותו הוא בין אדם לשמים ורשע הוא להיפך, אבל לדיק תמים משמעו שהוא לדיק גם בין אדם לחבירו (א). וקס"פ הכחוז דנח היה לדיק תמים שנגמר לדקו בכל הדורות שעברו עליו, כי גם היה טוב עם ראו לקבץ שכרו בעוה"ז, מכ"מ דניו חלל להגן עליו בדרך הטבע, אבל לא במקום סכנה ונפיש ריחחא בעולם כמו בשעת המבול, אבל נח היה טוב לבריות בהתגברות על טבעו ורק לשם ה', שידע כי כך הוא רלונו ית', ומש"ה כדאי היה להיות ניזול בהשגחה פרטית אפי"ר בעת השטף

רשעותו להיות רע ג"כ, ואז כי גמול ידיו יעשה לו בעוה"ז ג"כ. ועדיין יש להבין שלא כתיב או לרשע כי רע, כמו בדיק כתיב כי טוב, אבל הטעם פשוט, לדיק באמת לא נקרא אלא שהוא באופן שהוא לדיק בכל דבר הכחוז בתורה, משא"כ רשע מיקרי אם הוא עובר על דבר אחד, כדאי"ר בנדה י"ב ושאינו מקיים דברי חכמים רשע לא מיקרי בתמיה, וא"כ מי שהוא רע לבריות לחוד מיקרי רשע ג"כ, וא"כ מפרש או לרשע רע, שרשעו הוא שהוא רע, מכש"כ אם הוא רשע לשמים ג"כ, אבל בדיק משמעו דוקא שהוא לדיק שמגיע עד כי טוב, היינו כי טוב שמגיע בדיקו עד כי טוב. ומעשה מובן לשון הגמ' ברכות הנ"ל, לדיק גמור, היינו שהגיע בהליכותיו בדיקו עד שנשתנה טבעו ונעשה לדיק גמור, היינו שנעשה טוב לבריות ג"כ, ובה טוב לו בעוה"ז, אבל אם אינו גמור היינו שלא נגמר כ"כ עד שיהפך טבע לבו, או רע לו בעוה"ז משום שאינו מרחם על הבריות, ולשון גמור שבתלמוד, הוא בלשון המקרא תמים:

(ה) וירד ה' בראות וגו'. ענין ירידה כאן אינו כמו וארד להצילו מיד מלכים, או וירד ה' בעמוד ענן דמרים, דשם משמעו גלוי שכניה, אבל כאן לא היה אלא השגחה פרטית, ופי' ירידה הוא באשר היו כל העולם מתנהגים רק בטבע ולא בהשגחה פרטית, משום שלא התהלכו על פי תורה ועבודה ואין כבוד לפני הקב"ה להזדקק עם בני אדם פשוטים כאלה, ככל זאת כשעשו העיר והמגדל שנגע הרבה לכונת הקב"ה ירד ה' מכבודו ולראות צמעה ידיהם ולהענישם (א), וע"ע להלן י"ח כ"א: בני האדם. היינו אנשים פשוטים שאין להם דעת תורה. ויש להוסיף ע"פ מה שפירשנו להלן מ"ח מקרא י"ט בהרמ"ד פ"י המקרא אהל שכן באדם, גמילות חסד המיוחדת לאדם בלי דעת תורה, וכן כאן הפירוש שאע"ג דחמלת העסק היה לזרמי האדם והוא בכלל ג"ח, אבל אחר שכלי דעת תורה נעשה אלא מדעת בני האדם, על כן יצא הבנין לרועץ, וזהו אשר בנו בני האדם, הבנין אשר יצא מגמילות חסד בלי דעת תורה:

הרחב דבר

4

(א) ובשביל זה המשילו חז"ל בעבודת כוכבים דף ח' שני אלפים מהו, היינו כמו מי שיש לו בן אע"ג שכל מעייניו של האב צבנו זה, מכ"מ כל עוד שהוא קטן ולא הגיע לתורה מסיה דעתו ממעשיו לבלי להקפיד כל כך מה הוא עושה, וכן אינו משגיח כל כך על מאכלו ומלבושיו, כי הכל מעשה נעוה עד שמגיע לשנים שמתחיל ללמוד תורה, אז אצוי משגיח עליו לראות שלא יבלה עמו בדברי הוללות, וכנגד זה הוא משגיח על מאכלו ומלבושיו שיהי נאה ומתוקן בדרך ארץ, והנה אע"ג שכל זמן שהבן קטן אין האב מקפיד ומשגיח על מעשיו, מ"מ אם זורק אבן על ראש אחיה אדם, ההכרח להזדקק למעשה זה הילד ולהענישו אע"ג שהוא עושה ילד, ואין כבוד לאב להטפל לילד כזה, ונקרא ירידה, מכ"מ ההכרח לירד מכבודו ולהעניש את הילד, כך כל זמן שלא היה אור תורה בעולם לא השגיח הקב"ה על פרטי מעשים של בני אדם, וכמבואר בב"ר ריש פ' לך שראה אברהם אבינו את העולם כמו בירה דולקת ואמר תאמר שאין לה מנהיג הנין עליו בעל הצירה ואמר אני בעל הצירה, ר"ל שראה שדולקת ואין אדם מזדקק לכבות, ותמה ע"ז וכי צירה זו אין לה בעלים, השיבו בעליו שצרכוהו כך הוא ומניחו לדלוה, כך הקב"ה השיב לאברהם אבינו שצרכוהו אינו משגיח על מעשי בני אדם, והטעם הוא משום שהיו בני אדם של תהו בלי תורה שאין בהם דעת תורה, ואין כבוד לפני הקב"ה להזדקק עם בני אדם פשוטים כאלה:

והנה אע"ג שכל זמן שהבן קטן אין האב מקפיד ומשגיח על מעשיו, מ"מ אם זורק אבן על ראש אחיה אדם, ההכרח להזדקק למעשה זה הילד ולהענישו אע"ג שהוא עושה ילד, ואין כבוד לאב להטפל לילד כזה, ונקרא ירידה, מכ"מ ההכרח לירד מכבודו ולהעניש את הילד, כך כל זמן שלא היה אור תורה בעולם לא השגיח הקב"ה על פרטי מעשים של בני אדם, וכמבואר בב"ר ריש פ' לך שראה אברהם אבינו את העולם כמו בירה דולקת ואמר תאמר שאין לה מנהיג הנין עליו בעל הצירה ואמר אני בעל הצירה, ר"ל שראה שדולקת ואין אדם מזדקק לכבות, ותמה ע"ז וכי צירה זו אין לה בעלים, השיבו בעליו שצרכוהו כך הוא ומניחו לדלוה, כך הקב"ה השיב לאברהם אבינו שצרכוהו אינו משגיח על מעשי בני אדם, והטעם הוא משום שהיו בני אדם של תהו בלי תורה שאין בהם דעת תורה, ואין כבוד לפני הקב"ה להזדקק עם בני אדם פשוטים כאלה: